

ระเบียบวิธีวิจัย และลักษณะทั่วไปของข้อมูล

แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา

ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ผู้วิจัยได้รับความอนุเคราะห์จากสถาบันประชากรศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ให้ใช้ข้อมูลจากการสำรวจโครงการวิจัยผลกระทบทางเศรษฐกิจ สังคม และประชากรของผู้สูงอายุในประเทศไทย (The Survey of Socio-Economic Consequences of the Ageing of the Population in Thailand) หรือ SECAPT ซึ่งดำเนินการเก็บข้อมูลระหว่างเดือนมีนาคม-พฤษภาคม 2529 โครงการนี้ได้ทำการเก็บข้อมูลหลายชุด ได้แก่ ข้อมูลที่เก็บจากผู้ที่มีอายุ 60 ปี และมากกว่า ข้อมูลที่เก็บจากคนหนุ่มสาวอายุ 15-44 ปี และข้อมูลชุมชนที่เก็บเฉพาะในเขตชนบท ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ใช้ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้ที่มีอายุ 60 ปี และมากกว่า ซึ่งตกเป็นตัวอย่างทั่วประเทศ

อนึ่งข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้านี้เป็นข้อมูลชุดเดียวกันกับข้อมูลที่ใช้ในรายงานเบื้องต้นของโครงการ ซึ่งต่อมาได้มีการปรับแก้ความสอดคล้องภายในข้อมูล ดังนั้นผลการศึกษาค้นคว้าจึงอาจแตกต่างจากข้อมูลชุดใหม่เล็กน้อย

การเลือกตัวอย่างในโครงการ SECAPT

ประชากรตัวอย่างในโครงการ SECAPT มีการออกแบบที่จะให้เป็นตัวแทนระดับประเทศ โดยการถ่วงน้ำหนักด้วยตนเอง (self-weighting sample) เลือกโดยวิธี stratified three stage sampling ซึ่งพอจะสรุปขั้นตอนในการเลือกตัวอย่างได้ดังนี้ (Napaporn Chayovan, Malinee Wongsith and Chanpen Saengtienchai, 1988: 130-136)

การเลือกตัวอย่างขั้นที่หนึ่ง เป็นการเลือกจังหวัดตัวอย่าง จากจังหวัดทั้งหมด 73 จังหวัดทั่วประเทศ โดยแบ่งจังหวัดออกเป็นภาคตามการแบ่งของสำนักงานสถิติแห่งชาติโดยถือว่าแต่ละภาคเป็นหนึ่งชั้น (strata) จึงแบ่งจังหวัดตามภาค 4 ภาค คือ ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง ภาคใต้ และภาคพิเศษคือ กรุงเทพมหานครจากนั้นจึงเลือกจังหวัดตัวอย่างด้วยโอกาสความน่าจะเป็นที่เป็นสัดส่วนกับขนาดของประชากร (probability proportional to size หรือ PPS) จะได้จังหวัดที่ตกเป็นตัวอย่าง 26 จังหวัดคือ

ภาคเหนือ 6 จังหวัด ได้แก่ เชียงใหม่ เชียงราย ลำปาง สุโขทัย พิจิตร นครสวรรค์
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 6 จังหวัด ได้แก่ เลย สกลนคร กาฬสินธุ์ นครราชสีมา

ขอนแก่น ศรีสะเกษ

ภาคกลาง 8 จังหวัด ได้แก่ ราชบุรี นครปฐม สระบุรี ย่างทอง ตราด ชลบุรี

ฉะเชิงเทรา สมุทรปราการ

ภาคใต้ 5 จังหวัด ได้แก่ ระนอง ภูเก็ต พังงู สตูล ยะลา

ภาคพิเศษ ได้แก่ กรุงเทพมหานคร

การเลือกตัวอย่างขั้นที่สอง ในแต่ละจังหวัดที่ตกเป็นตัวอย่างแบ่งออกเป็น 2 เขต
ตามลักษณะการแบ่งเขตของกระทรวงมหาดไทย คือ เขตเทศบาลซึ่งเป็นเขตเมือง และนอกเขต
เทศบาลหรือเขตชนบท เลือกอำเภอตัวอย่าง 1 หรือ 2 อำเภอ ของจังหวัดที่ตกเป็นตัวอย่าง โดย
วิธีการเลือกอย่างมีระบบ

การเลือกตัวอย่างขั้นที่สาม แบ่งเป็น

ก. การเลือกตัวอย่างในชนบท ในแต่ละอำเภอตัวอย่าง เลือกหมู่บ้านที่ตกเป็นตัวอย่าง
3 หมู่บ้าน โดยโอกาสความน่าจะเป็นที่ เป็นสัดส่วนกับขนาดประชากร (PPS) และทุกครัวเรือนใน
หมู่บ้านตัวอย่างจะตกเป็นตัวอย่าง ด้วยวิธีดังกล่าวจะได้หมู่บ้านที่เป็นตัวอย่างทั้งหมด 87 หมู่บ้าน
ประมาณ 9,000 ครัวเรือน

ข. การเลือกตัวอย่างในเขตเมือง เลือกอย่างมีระบบโดยเลือกอำเภอเมืองจาก
จังหวัดที่ตกเป็นตัวอย่าง แล้วจึงสุ่มเลือกชุมชนอาคาร (block) ได้ตัวอย่างทั้งหมด 25 ชุมชน
อาคาร ประมาณ 2,800 ครัวเรือน

ค. การเลือกตัวอย่างในเขตกรุงเทพมหานคร จากจำนวนเขตทั้งหมด 24 เขต เลือก
เขตตัวอย่าง 5 เขตอย่างมีระบบ ในแต่ละเขตตัวอย่างเลือกชุมชนอาคารตัวอย่างมาเขตละ
1 ชุมชน ได้จำนวนตัวอย่างประมาณ 500 ครัวเรือน

เนื่องจากระหว่างปฏิบัติงานสนาม พบว่า ในเขตเมืองจำนวนตัวอย่างไม่ถึงเป้าหมายที่
กำหนดไว้ ดังนั้นจึงเพิ่มขนาดตัวอย่างในเขตกรุงเทพมหานครและบางพื้นที่ใน เขตตัวเมืองของ
จังหวัดที่ตกเป็นตัวอย่าง ในเขตกรุงเทพมหานครได้มีการขยายตัวอย่างออกไปครอบคลุมทุกเขต
โดยเพิ่มเขตตัวอย่างขึ้นอีก 19 เขต ในแต่ละเขตจะเลือกชุมชนอาคารตัวอย่างมาเขตละ 1 ชุมชน
อาคาร ซึ่งจะได้ตัวอย่างเพิ่มขึ้นอีก 3,000 ครัวเรือน

จากการสุ่มตัวอย่างดังกล่าว ได้จำนวนครัวเรือนที่ตกเป็นตัวอย่างทั้งประเทศประมาณ 17,000 ครัวเรือน และจำนวนประชากรผู้สูงอายุที่สัมภาษณ์ได้ 3,252 ราย เป็นชาย 1,329 ราย หญิง 1,923 ราย เป็นผู้สูงอายุในเขตชนบท 2,424 และในเขตเมือง 828 ราย

การขยายขนาดตัวอย่างโดยเพิ่มจำนวนตัวอย่างในเขตกรุงเทพมหานครและเมืองอื่นๆ ทำให้ตัวอย่างของโครงการ SECAPT เบี่ยงเบนไปจากการถ่วงน้ำหนักด้วยตัวเอง (self-weighting) กล่าวคือ การเพิ่มตัวอย่างประชากรในเขตกรุงเทพมหานครและเขตตัวเมืองอื่น ทำให้สัดส่วนประชากรตัวอย่างผู้สูงอายุตามเขตเมือง-ชนบท เบี่ยงเบนไปจากสัดส่วนที่เป็นจริง ดังนั้น ในการประมาณค่าระดับประเทศ จะต้องมีการถ่วงน้ำหนักที่เหมาะสม ค่าถ่วงน้ำหนักนี้ คำนวณโดยให้การกระจายของตัวอย่างตามเขตเมือง-ชนบทและภาค เป็นไปตามการกระจายตัวของประชากรอายุ 60 ปีและมากกว่า ตามเขตเมือง-ชนบทและภาคที่ได้จากการสำรวจการเปลี่ยนแปลงประชากรครั้งที่ 3 ในปี พ.ศ.2527 (ดูรายละเอียดการคำนวณค่าถ่วงน้ำหนักได้จาก Napaporn Chayovan, Malinee Wongsith and Chanpen Saengtienchai, 1988: 131)

ดังนั้น ในการเสนอผลการวิเคราะห์ในระดับประเทศ ในรูปของร้อยละและค่าสถิติต่างๆ จึงเสนอค่าที่ได้จากการถ่วงน้ำหนักแล้ว

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ เป็นข้อมูลที่ได้จากการสำรวจผู้สูงอายุเกี่ยวกับลักษณะต่างๆ ของผู้สูงอายุ ทัศนคติที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิต ปัญหาที่ก้ำกึ่งประสบบอยู่ โดยการสัมภาษณ์จากแบบสอบถาม ใช้พนักงานสัมภาษณ์ที่ผ่านการฝึกอบรมแล้ว สัมภาษณ์ผู้ที่มีอายุ 60 ปีและมากกว่า ทุกคนที่อยู่ในครัวเรือนที่ตกเป็นตัวอย่าง ในครัวเรือนหนึ่งอาจมีผู้ที่มีอายุ 60 ปีและมากกว่า ที่เข้าข่ายการสัมภาษณ์มากกว่า 1 คน ให้สัมภาษณ์ทุกคนที่เข้าข่ายการสัมภาษณ์

แบบสอบถามของการสำรวจผู้สูงอายุในโครงการวิจัยผลกระทบทางเศรษฐกิจ สังคม และประชากรของผู้สูงอายุในประเทศไทย แบ่งเป็น 7 ส่วนดังนี้ คือ

- ส่วนที่ 1 แบบบันทึกเกี่ยวกับสมาชิกในครัวเรือน
- ส่วนที่ 2 ประวัติทั่วไป
- ส่วนที่ 3 การทำงาน
- ส่วนที่ 4 การอยู่อาศัยและการดำรงชีวิต

ส่วนที่ 5 สุขภาพ

ส่วนที่ 6 บทบาทและสถานภาพของผู้สูงอายุ

ส่วนที่ 7 ความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องผู้สูงอายุ

ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา

ตัวแปรตาม คือ กิจกรรมของผู้สูงอายุในครัวเรือน ซึ่งจำแนกออกได้ 3 ตัวแปรคือ

1. การตัดสินใจเกี่ยวกับเรื่องสำคัญในครัวเรือน
2. การเป็นที่ปรึกษาในครัวเรือน
3. การทำกิจกรรมต่างๆ ในครัวเรือน

ตัวแปรอิสระ ได้แก่

1. ลักษณะทางประชากร
 - 1.1 เพศ
 - 1.2 อายุ
 - 1.3 สถานภาพสมรส
2. ลักษณะทางสังคม
 - 2.1 เขตที่อยู่อาศัย
 - 2.2 การศึกษา
 - 2.3 โครงสร้างครัวเรือน
3. ลักษณะทางเศรษฐกิจ
 - 3.1 การทำงาน
 - 3.2 สภาวะทางเศรษฐกิจของครัวเรือน
4. ปัจจัยอื่นๆ ได้แก่
 - 4.1 สภาวะสุขภาพ
 - 4.2 การเปิดรับสื่อมวลชน

ตัวแปรคุม

การศึกษาครั้งนี้ใช้ตัวแปรคุมสลับกันไป แล้วแต่ความเหมาะสม เช่น การเป็นหัวหน้าครัวเรือน เพศ อายุ การศึกษา เขตที่อยู่อาศัย ฯลฯ

นิยามตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา

1. ผู้สูงอายุ หมายถึง ผู้ที่มีอายุเต็มตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป

2. ตัวแปรตาม คือ กิจกรรมในครัวเรือน หมายถึง การกระทำในทางปฏิบัติในครัวเรือนของผู้สูงอายุเกี่ยวกับ

2.1 การตัดสินใจเกี่ยวกับเรื่องสำคัญในครัวเรือน หมายถึง การตัดสินใจขั้นสุดท้ายเกี่ยวกับเรื่องสำคัญ เป็นตัวแปรที่ได้จากคำถามที่ถามผู้สูงอายุว่า "โดยปกติใครเป็นผู้ตัดสินใจขั้นสุดท้ายเกี่ยวกับเรื่องสำคัญ (เช่น การซื้อขายที่ดิน การย้ายบ้าน เป็นต้น) ในบ้านนี้" แบ่งเป็น ผู้สูงอายุตัดสินใจหรือมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และคนอื่น ๆ ตัดสินใจ (รายละเอียดข้อมูลอยู่ในภาคผนวก 1 ข้อ 1.1)

2.2 การเป็นที่ปรึกษา หมายถึง การที่ผู้สูงอายุเป็นที่ปรึกษาปัญหาต่างๆ ในครอบครัว เป็นตัวแปรที่ได้จากคำถามที่ถามผู้สูงอายุว่า "ท่านเคยได้รับการปรึกษาเรื่องต่างๆ ในบ้าน (ครอบครัว) หรือไม่" (รายละเอียดข้อมูลอยู่ในภาคผนวก 1 ข้อ 1.2)

2.3 การทำกิจกรรมในครัวเรือน หมายถึง การที่ผู้สูงอายุช่วยทำงานบ้าน เป็นตัวแปรที่ได้จากคำถาม 3 ข้อคำถามคือ

ก. "ท่านช่วยทำงานอะไรบ้างในบ้านนี้"

ข. "ท่านรู้สึกว่าคุณสามารถจะช่วยงานในบ้านนี้ได้มากน้อยเพียงใด"

ค. "กิจกรรมประจำในครัวเรือนต่อไปนี้ใครเป็นผู้ทำเป็นส่วนใหญ่"

(รายละเอียดข้อมูลอยู่ในภาคผนวก 1 ข้อ 1.3)

3. ตัวแปรอิสระ ได้แก่

3.1 เพศ หมายถึง เพศของผู้สูงอายุ แบ่งเป็น ชาย และหญิง

3.2 อายุ หมายถึง อายุเต็มของผู้สูงอายุ ผู้ให้สัมภาษณ์ ๗ วันที่สัมภาษณ์ โดยเป็นอายุที่ปรับแก้ไขให้ถูกต้องแล้ว แบ่งกลุ่มเป็น 60-64 ปี, 65-74 ปี และ 75 ปีขึ้นไป

3.3 สถานภาพสมรส หมายถึง ประเภทของสถานภาพสมรสของผู้สูงอายุ แบ่งเป็น โสด, สมรส และอื่นๆ (หม้าย แยก หย่า และร้าง)

3.4 เขตที่อยู่อาศัย หมายถึง ท้องถิ่นที่ผู้สูงอายุผู้ให้สัมภาษณ์ตั้งบ้านเรือนอยู่ ๗ วันสัมภาษณ์ แบ่งเป็น เขตเมือง และ เขตชนบท ซึ่ง "เขตเมือง" หมายถึง ท้องถิ่นที่มีฐานะ เป็น เขตเทศบาลตามพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ.2496 ส่วน "เขตชนบท" หมายถึง ท้องถิ่นที่อยู่นอก เขตเทศบาล

3.5 การศึกษา หมายถึง การศึกษาขั้นสูงสุดที่ผู้สูงอายุจบ แบ่งเป็น 4 ระดับคือ ไม่ได้รับการศึกษา, ต่ำกว่า ป.4, ป.4 ขึ้นไป และอื่นๆ

3.6 โครงสร้างครัวเรือน หมายถึง แบบของครัวเรือนที่ผู้สูงอายุอาศัยอยู่ แบ่ง เป็น ครัวเรือนเดี่ยว และครัวเรือนขยาย

3.7 การทำงาน หมายถึง งานที่ผู้สูงอายุใช้เวลาทำเป็นส่วนมากในระหว่าง 1 สัปดาห์ ก่อนการสำรวจ แบ่งเป็น ไม่ได้ทำงาน, ทำงานภาคเกษตรกรรม และทำงานนอกภาค เกษตรกรรม

3.8 สภาวะเศรษฐกิจของครัวเรือน หมายถึง ความมั่นคงทางเศรษฐกิจของ ครัวเรือนที่ผู้สูงอายุอาศัยอยู่ ซึ่งวัดได้จากการให้คะแนนสิ่งของที่มีใช้ในครัวเรือน และสร้างดัชนีวัด ความมั่งคั่ง (รายละเอียดในภาคผนวก 2) แล้วแบ่งสภาวะเศรษฐกิจของครัวเรือนออกเป็น 3 กลุ่ม คือ สูง, กลาง และต่ำ

3.9 สภาวะสุขภาพ หมายถึง สภาวะแห่งความสมบูรณ์ของร่างกายและจิตใจ ตัวแปรนี้ได้จากการให้ผู้สูงอายุประเมินสภาวะสุขภาพของตนเอง โดยถามว่า "ในระหว่าง 1 อาทิตย์ที่ผ่านมา ท่านรู้สึกว่าคุณภาพของท่านโดยทั่วไปเป็นอย่างไร" แบ่งเป็น แข็งแรง, ปานกลาง และไม่แข็งแรง

3.10 การเปิดรับสื่อมวลชน หมายถึง การรับข่าวสาร วัดจากการฟังวิทยุ คู่มือทัศน์ อ่านสิ่งพิมพ์และอื่นๆ แบ่งเป็น ไม่สนใจ, สนใจบ้าง และสนใจมาก โดยมีหลักเกณฑ์ การแบ่งกลุ่มรายการ ดังนี้

ไม่สนใจ หมายถึง การไม่รับข่าวสารเลย

สนใจบ้าง หมายถึง การรับข่าวสารจากสื่อเพียง 1 ชนิด

สนใจมาก หมายถึง การรับข่าวสารจากสื่อ 2 ชนิดขึ้นไป

ลักษณะโดยทั่วไปของข้อมูล

ลักษณะทั่วไปของประชากรที่เป็นตัวอย่างในการศึกษาคั้งนี้ แยกออกตามลักษณะภูมิหลังทางประชากรคือ เพศ อายุ สถานภาพสมรส ลักษณะภูมิหลังทางสังคมคือ เขตที่อยู่อาศัย การศึกษา โครงสร้างครัวเรือน ลักษณะภูมิหลังทางเศรษฐกิจคือ การทำงาน สภาวะเศรษฐกิจของครัวเรือน และลักษณะภูมิหลังอื่นๆ คือ สภาวะสุขภาพ และการเปิดรับสื่อมวลชน ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ลักษณะภูมิหลังทางประชากร

เพศและอายุ กลุ่มประชากรผู้สูงอายุที่ตกเป็นตัวอย่างในการศึกษาคั้งนี้มีจำนวน 3,252 ราย เป็นผู้สูงอายุชาย 1,329 ราย และเป็นผู้สูงอายุหญิง 1,923 ราย ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 40.9 และ 59.1 ตามลำดับ โดยมีอัตราส่วนเพศ ซึ่งคำนวณจากผู้สูงอายุชายต่อผู้สูงอายุหญิงเท่ากับ 0.69 หรืออาจกล่าวได้ว่า ผู้สูงอายุชายประมาณ 69 รายต่อผู้สูงอายุหญิง 100 ราย เมื่อจำแนกตามอายุซึ่งแบ่งเป็น 3 กลุ่มอายุจะพบว่า ผู้สูงอายุที่มีอายุระหว่าง 65-74 ปีมีสัดส่วนมากที่สุดคือ ร้อยละ 45.2 รองลงมาคือกลุ่มอายุ 60-64 ปี และ 75 ปีขึ้นไป มีร้อยละ 33.2 และ 21.6 ตามลำดับ

สถานภาพสมรส ผู้สูงอายุที่ทำให้สัมภาษณ์ร้อยละ 51.8 เป็นผู้ที่มีสถานภาพสมรสสมรสเป็นหม้ายร้อยละ 22 เป็นผู้ที่ย่าร้างหรือแยกกันอยู่ร้อยละ 4.8 ส่วนที่เหลือร้อยละ 1.4 เป็นโสด ในการศึกษาคั้งนี้ผู้ศึกษาได้แบ่งสถานภาพสมรสออกเป็นสามกลุ่มคือ โสด สมรส และสถานภาพสมรสอื่นๆ (หม้าย หย่าร้าง หรือแยกกันอยู่)

2. ลักษณะภูมิหลังทางสังคม

เขตที่อยู่อาศัย การกระจายของกลุ่มประชากรตัวอย่างเมื่อจำแนกตามเขตที่อยู่อาศัยพบว่า สัดส่วนของผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในเขตชนบทมากที่สุดคือ ร้อยละ 74.5 ผู้ที่อาศัยอยู่ในเขตเมืองร้อยละ 25.5 เท่านั้น

การศึกษา เนื่องจากผู้สูงอายุที่ตกเป็นประชากรตัวอย่างในการศึกษา ส่วนใหญ่ได้รับการศึกษาในระดับต่ำ การแบ่งกลุ่มรายการการศึกษาได้จำแนกเป็น 4 กลุ่มคือ ไม่ได้รับการศึกษาได้รับการศึกษาต่ำกว่า ป.4 ป.4 ขึ้นไป และอื่นๆ ซึ่งพบว่าร้อยละ 56.9 ของผู้สูงอายุที่เป็นประชากรตัวอย่างไม่ได้รับการศึกษา ได้รับการศึกษาต่ำกว่า ป.4 ร้อยละ 11.9 ได้รับการศึกษาตั้งแต่ชั้น ป.4 ขึ้นไปร้อยละ 27.6 และที่เหลือเป็นผู้ที่มีการศึกษาแบบอื่นๆ คือร้อยละ 3.7

โครงสร้างคร้วเรือน ผู้สูงอายุส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในคร้วเรือนขยายถึงร้อยละ 63.7 เป็นผู้ที่อาศัยอยู่ในคร้วเรือนเดี่ยวร้อยละ 36.3

3. ลักษณะภูมิหลังทางเศรษฐกิจ

การทำงาน ร้อยละ 61.8 ของผู้สูงอายุที่ถูกสัมภาษณ์ เป็นผู้ไม่ได้ทำงาน ส่วนผู้ที่ทำงานภาคเกษตรกรรม และทำงานนอกภาคเกษตรกรรมร้อยละ 26.1 และ 12.1 ตามลำดับ สภาวะเศรษฐกิจของคร้วเรือน ได้จากการสร้างดัชนีวัดสภาวะเศรษฐกิจของคร้วเรือนของจอห์น โจนเดส และมาลินี วงษ์สิทธิ์ (2532: 209) โดยสร้างขึ้นจากตัวแปรต่างๆ (รายละเอียดดูที่ภาคผนวก 2) ซึ่งพบว่า ครึ่งหนึ่งของผู้สูงอายุที่ตกเป็นประชากรตัวอย่าง เป็นผู้ที่มีสภาวะเศรษฐกิจของคร้วเรือนอยู่ในระดับต่ำ (ร้อยละ 54.3) ร้อยละ 30.4 และ 15.3 เป็นผู้ที่มีสภาวะเศรษฐกิจของคร้วเรือนกลาง และสูง ตามลำดับ

4. ปัจจัยอื่นๆ

สภาวะสุขภาพ สภาวะสุขภาพของผู้สูงอายุในการศึกษาค้างนี้ เป็นสภาวะสุขภาพของผู้สูงอายุที่สามารถให้สัมภาษณ์ได้เท่านั้น จึงมิใช่สภาวะสุขภาพของผู้สูงอายุทั้งประเทศ ซึ่งพบว่าผู้สูงอายुर้อยละ 40.9 ตอบว่ามีสุขภาพไม่แข็งแรง รองลงมาคือผู้ที่มีสุขภาพแข็งแรง และปานกลางคือร้อยละ 34.8 และ 24.3 ตามลำดับ

การเปิดรับสื่อมวลชน ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ร้อยละ 62.8 เป็นผู้มีความสนใจเปิดรับสื่อมวลชนบ้าง รองลงมาเป็นผู้ไม่สนใจเปิดรับสื่อมวลชนเลย และสนใจมากร้อยละ 20.7 และ 16.5 ตามลำดับ

ตารางที่ 1 ร้อยละของผู้สูงอายุ จำแนกตามลักษณะภูมิหลังทางประชากร สังคม เศรษฐกิจ และปัจจัยอื่นๆ (เพศ อายุ สถานภาพสมรส เขตที่อยู่อาศัย การศึกษา โครงสร้างครัวเรือน การทำงาน สภาวะเศรษฐกิจของครัวเรือน สภาวะสุขภาพ และการเปิดรับสื่อมวลชน)

ลักษณะภูมิหลัง	ร้อยละ
<u>ลักษณะภูมิหลังทางประชากร</u>	
เพศ	
ชาย	40.9
หญิง	59.1
รวม	100.0 (3252)
อายุ	
60-64 ปี	33.2
65-74 ปี	45.2
75 ปีขึ้นไป	21.6
รวม	100.0 (3252)
สถานภาพสมรส	
โสด	1.4
สมรส	51.8
หม้าย	42.0
หย่าร้าง หรือแยกกันอยู่	4.8
รวม	100.0 (3252)
<u>ลักษณะภูมิหลังทางสังคม</u>	
เขตที่อยู่อาศัย	
เขตเมือง	25.5
เขตชนบท	74.5
รวม	100.0 (3252)

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ลักษณะภูมิหลัง	ร้อยละ
การศึกษา	
ไม่ได้รับการศึกษา	56.9
ต่ำกว่า ป.4	11.9
ป.4 ขึ้นไป	27.6
แบบอื่นๆ	3.7
รวม	100.0 (3245)
โครงสร้างครัวเรือน	
ครัวเรือนเดี่ยว	36.3
ครัวเรือนขยาย	63.7
รวม	100.0 (3251)
<u>ลักษณะภูมิหลังทางเศรษฐกิจ</u>	
การทำงาน	
ไม่ได้ทำงาน	61.8
ทำงานภาคเกษตรกรรม	26.1
ทำงานนอกภาคเกษตรกรรม	12.1
รวม	100.0 (3244)
สภาวะเศรษฐกิจของครัวเรือน	
ต่ำ	54.3
กลาง	30.4
สูง	15.3
รวม	100.0 (3233)

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ลักษณะภูมิหลัง	ร้อยละ
<u>ปัจจัยอื่นๆ</u>	
สภาวะสุขภาพ	
แข็งแรง	34.8
ปานกลาง	24.3
ไม่แข็งแรง	40.9
รวม	100.0 (3224)
การเปิดรับสื่อมวลชน	
ไม่สนใจ	20.7
สนใจบ้าง	62.8
สนใจมาก	16.5
รวม	100.0 (3210)

การตัดสินใจเกี่ยวกับเรื่องสำคัญในครัวเรือน

ข้อมูลในตารางที่ 2 พบว่า ผู้สูงอายุกว่าครึ่งหนึ่งคือ ร้อยละ 54.2 เป็นผู้ตัดสินใจเรื่องสำคัญในครัวเรือน ส่วนร้อยละ 45.8 เป็นสมาชิกคนอื่นๆ ตัดสินใจ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะสังคมไทยยังยึดมั่นขนบธรรมเนียมประเพณีที่ให้ความเคารพเชื่อฟังผู้สูงอายุ ประกอบกับคำสอนในพุทธศาสนาที่ให้ความสำคัญแก่ผู้สูงอายุและผู้มีพระคุณ ผู้สูงอายุจึงยังคงได้รับความเคารพนับถือเชื่อฟัง ทั้งนี้รวมถึงการเป็นบุคคลที่มีความสำคัญในการตัดสินใจเกี่ยวกับเรื่องสำคัญในครัวเรือนด้วย

ตารางที่ 2 ร้อยละของผู้สูงอายุ จำแนกตามผู้ตัดสินใจ เกี่ยวกับ เรื่องสำคัญในครัวเรือน

ผู้ตัดสินใจ	ร้อยละ
ผู้สูงอายุ	54.2
คนอื่น	45.8
รวม	100.0 (3218)

การเป็นที่ปรึกษาในครัวเรือน

ในตารางที่ 3 แสดงให้เห็นว่าผู้สูงอายุส่วนใหญ่ (ร้อยละ 65.3) เป็นที่ปรึกษาเกี่ยวกับเรื่องต่างๆ ในครัวเรือน ส่วนผู้ที่ไม่ได้เป็นที่ปรึกษามีร้อยละ 30.2 และที่เหลือร้อยละ 4.5 เป็นผู้ที่อาศัยอยู่คนเดียว สิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่าคนไทยยังมีทัศนคติต่อผู้สูงอายุว่า เป็นผู้มีความรอบรู้มีความคิดสุขุม เป็นที่ปรึกษาที่ดี สามารถให้ความรักและเห็นใจแก่ผู้อื่นได้ โดยเฉพาะการจัดงานพิธี เกี่ยวกับประเพณีดั้งเดิม ผู้สูงอายุมักจะเป็นที่ปรึกษาที่สำคัญ ผลการศึกษาของพีรสิทธิ์ คำนวณศิลป์ และคณะ (2523: 62-64) พบว่า ในจำนวนผู้ที่ขอคำปรึกษาจากผู้สูงอายุ ส่วนใหญ่จะปฏิบัติตามคำแนะนำของผู้สูงอายุโดยตลอด

ตารางที่ 3 ร้อยละของผู้สูงอายุ จำแนกตามการเป็นที่ปรึกษาในครัวเรือน

การเป็นที่ปรึกษา	ร้อยละ
เป็นที่ปรึกษา	65.3
ไม่ได้เป็นที่ปรึกษา	30.2
อาศัยอยู่คนเดียว	4.5
รวม	100.0 (3223)

การทำกิจกรรมต่างๆ ในครัวเรือน

ก. ข้อมูลในตารางที่ 4 แสดงให้เห็นว่า ผู้สูงอายุช่วยทำกิจกรรมอะไรบ้างในบ้าน ซึ่งได้แบ่งเป็นกลุ่มกิจกรรม พบว่า ร้อยละ 44.1 ของผู้สูงอายุที่ให้สัมภาษณ์ เป็นผู้ที่ทำกิจกรรม ตั้งแต่ 3 ชนิดขึ้นไป กิจกรรมที่ผู้สูงอายุทำมากที่สุดคือ กลุ่มกิจกรรมเฝ้าบ้าน, ชายของ คิดเป็นร้อยละ 26.9 รองลงมาคือ ซื่อกับข้าว, ทำอาหาร ซักรีดเสื้อผ้า, ทำความสะอาดบ้าน อื่นๆ (หาพิน ตักน้ำ ปลูผัก รดน้ำต้นไม้ หาปลา ซ่อมแห ช่วยเลี้ยงหมู ช่วยทำนา ฯ) และดูแลเด็กเล็ก ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 13.5, 7.7, 4.8 และ 2.9 ตามลำดับ ข้อมูลเหล่านี้สะท้อนถึงอุปนิสัยของผู้สูงอายุที่ไม่ชอบอยู่เฉยๆ ไม่ปล่อยให้ว่างให้ผ่านไปโดยเปล่าประโยชน์ ซึ่งอาจเป็นเพราะความเคยชินที่เป็นคนเคยทำงานมาแล้วเป็นเวลายาวนาน แม้จะสว่างเลยวัยทำงานมาแล้ว ก็ยังอยากสร้างสรรค์ประโยชน์ให้กับครอบครัว หรืออาจเนื่องจากผู้สูงอายุอยู่ในฐานะผู้อาศัย จึงต้องทำงานตามกำลังความสามารถให้กับครอบครัวที่อาศัยอยู่ด้วย เป็นการตอบแทนบุญคุณ

ตารางที่ 4 ร้อยละของผู้สูงอายุ จำแนกตามกลุ่มกิจกรรมที่ช่วยทำในบ้าน

กิจกรรมที่ช่วยทำในบ้าน	ร้อยละ
เฝ้าบ้าน, ชายของ และกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง	26.9
ซื่อกับข้าว, ทำอาหาร และกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง	13.5
ซักรีด, ทำความสะอาดบ้าน และกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง	7.7
ดูแลเด็ก และกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง	2.9
อื่นๆ *	4.8
ทำกิจกรรม 3 ชนิดขึ้นไป **	44.1
รวม	100.0 (2857)

หมายเหตุ * อื่นๆ ได้แก่ กิจกรรมหาพิน ตักน้ำ ปลูผัก รดน้ำต้นไม้ หาปลา ซ่อมแห ช่วยเลี้ยงหมู ช่วยทำนา ฯ

** กิจกรรม 3 ชนิดขึ้นไป หมายถึง กลุ่มกิจกรรมที่มีจำนวน 3 ชนิดขึ้นไป ซึ่งเป็นกิจกรรมผสมของกลุ่มกิจกรรมข้างต้น

ข. ข้อมูลในตารางที่ 5 แสดงให้เห็นว่า ประมาณครึ่งหนึ่งของประชากรผู้สูงอายุที่ตกเป็นตัวอย่างในการศึกษาครั้งนี้ มีความรู้สึกว่าตนเองสามารถจะช่วยงานในบ้านได้น้อย คือร้อยละ 54.9 รองลงมาร้อยละ 33.7 มีความรู้สึกว่าตนเองสามารถช่วยงานในบ้านได้มาก และที่เหลือร้อยละ 11.4 มีความรู้สึกว่าตนเองไม่ได้ช่วยทำอะไรเลย จากข้อค้นพบนี้ทำให้สามารถสันนิษฐานได้ว่า สาเหตุที่ผู้สูงอายุส่วนใหญ่รู้สึกว่าจะช่วยงานบ้านได้น้อย อาจเนื่องจากสภาพโดยธรรมชาติของผู้สูงอายุที่อยู่ในวัยสุดท้ายของชีวิต ซึ่งนับวันร่างกายจะเสื่อมสภาพลง ทำให้ไม่สามารถปฏิบัติภารกิจต่างๆ ได้ดังเช่นแต่ก่อน ผู้สูงอายุจึงรู้สึกว่าจะตนเองทำกิจกรรมต่างๆ ได้น้อยลง ประกอบกับผู้สูงอายุที่อยู่ในครัวเรือนมีสถานภาพเป็นบิดามารดาหรือปู่ย่าตายาย ซึ่งค่านิยมในสังคมไทยโดยทั่วไป ต้องรับใช้ตอบสนองคุณเมื่อท่านแก่เฒ่า ดังนั้นภารกิจต่างๆ ในบ้านส่วนใหญ่สมาชิกคนอื่นๆ จึงรับหน้าที่ทำ ผู้สูงอายุเพียงแต่ช่วยดูแลงานที่เหลือซึ่งมีจำนวนเล็กน้อยเท่านั้น แต่อย่างไรก็ตาม จากค่าร้อยละแสดงให้เห็นว่าผู้สูงอายุส่วนใหญ่ มีส่วนช่วยทำงานในบ้านเท่าที่สามารถจะช่วยได้มากกว่าที่จะอยู่เฉยๆ

ตารางที่ 5 ร้อยละของผู้สูงอายุ จำแนกตามความรู้สึกในการช่วยทำงานบ้าน

การช่วยทำงานบ้าน	ร้อยละ
ไม่ได้ทำ	11.4
ทำน้อย	54.9
ทำมาก	33.7
รวม	100.0 (3205)

ค. ข้อมูลในตารางที่ 6 ได้จากข้อคำถามที่ถามผู้สูงอายุว่า "กิจกรรมประจำในครัวเรือนต่อไปนี้ ใครเป็นผู้ทำเป็นส่วนใหญ่" ลักษณะของคำถามนี้ เน้นถึงผู้ทำกิจกรรมโดยทำเป็นกิจกรรมเท่านั้น มิได้รวมถึงผู้ทำกิจกรรมเป็นครั้งคราว หรือผู้ที่มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมนั้นๆ ซึ่งพบว่า ผู้ทำกิจกรรมในครัวเรือนส่วนใหญ่คือ คนอื่นๆ ผู้สูงอายุที่ทำกิจกรรมเหล่านี้มีน้อย ซึ่งแยกเป็นรายกิจกรรมดังนี้คือ กิจกรรมที่ผู้สูงอายุทำมากที่สุดคือ ทำความสะอาดบ้านร้อยละ 47 รองลง

มาคือ ปลุกต้นไม้, ทำสวน, ซักรีดเสื้อผ้า, ทำอาหาร, ซื้อมือถือ, ซื้อมือถือ, ซื้อมือถือ, ซื้อมือถือ และดูแลเด็กเล็ก ร้อยละ 43, 37.3, 35.4, 28.5, 28.3 และ 27.5 ตามลำดับ

ตารางที่ 6 ร้อยละของผู้ทำกิจกรรม จำแนกตามประเภทของกิจกรรมในครัวเรือน

กิจกรรม	ผู้สูงอายุ	คนอื่น ๆ	ไม่มีกิจกรรม/ ไม่มีสมาชิก	รวม
1. ซื้อมือถือ	28.5 (918)	68.7 (2214)	2.9 (92)	100.0 (3223)
2. ซื้อมือถือ	28.3 (913)	69.3 (2233)	2.4 (76)	100.0 (3222)
3. ทำอาหาร	35.4 (1142)	62.7 (2022)	1.8 (59)	100.0 (3223)
4. ซักรีดเสื้อผ้า	37.3 (1200)	60.9 (1959)	1.8 (57)	100.0 (3215)
5. ทำความสะอาดบ้าน	47.0 (1512)	52.3 (1683)	0.8 (26)	100.0 (3220)
6. ทำสวน	43.0 (1386)	32.6 (1051)	24.3 (784)	100.0 (3221)
7. ดูแลเด็ก	27.5 (883)	18.0 (578)	54.6 (1754)	100.0 (3214)

ข้อจำกัดในการศึกษา

1. ในการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุที่ตกเป็นตัวอย่างนั้น จะสัมภาษณ์เฉพาะผู้ที่สามารถให้สัมภาษณ์ได้เท่านั้น ส่วนผู้ที่มีปัญหาในการให้สัมภาษณ์ เช่น ผู้มีปัญหในการได้ยินหรือเจ็บป่วย ตลอดจนผู้ที่ไม่อยู่ในวันสำรวจ ถือว่าไม่อยู่ในข่ายการศึกษาคั้งนี้
2. ตัวแปรการเป็นผู้ตัดสินใจเกี่ยวกับเรื่องสำคัญในครัวเรือน เป็นการถามถึงสถานะการณ์ของการตัดสินใจ หรือมีส่วนร่วมตัดสินใจปัญหาสำคัญในครัวเรือนในสถานะปัจจุบันเท่านั้น โดยไม่ได้คำนึงถึงอดีตไม่ว่าผู้สูงอายุอาจมีส่วนอย่างมากในการตัดสินใจปัญหาที่สำคัญต่างๆ หรือไม่ก็ตาม นอกจากนี้ ในกลุ่มรายการคนอื่น ๆ ที่ตัดสินใจนั้นได้รวมคู่สมรสของผู้สูงอายุอยู่ด้วย เนื่องจากไม่สามารถแยกได้ว่าคู่สมรสของผู้สูงอายุคนใดบ้างที่อยู่ในวัยสูงอายุ จึงอาจทำให้ข้อมูลของกลุ่มรายการนี้คลาดเคลื่อนจากความเป็นจริง

3. ตัวแปรการทำกิจกรรมในครัวเรือน ได้มาจากคำถาม 3 ข้อคำถาม ซึ่งมีข้อจำกัด ดังนี้คือ

ข้อ ก. ถามว่า "ท่านช่วยทำงานอะไรบ้างในบ้านนี้" ในการลงรหัสข้อมูล จำแนกเป็นกลุ่มกิจกรรมที่ผู้สูงอายุทำ จึงทราบเพียงแค่ว่าผู้สูงอายุทำกิจกรรมมากน้อยเพียงใด เท่านั้น มิได้แยกเป็นงานๆ ซึ่งทำให้ทราบรายละเอียดได้มากกว่า

ข้อ ข. ถามว่า "ท่านรู้สึกว่าคุณสามารถช่วยงานในบ้านนี้ได้มากน้อยเพียงใด" เป็นข้อมูลการทำกิจกรรมในครัวเรือนตามความรู้สึกของผู้สูงอายุ ซึ่งผู้สูงอายุอาจตอบแตกต่างกันไปตามสถานภาพและความรู้สึกของตน ซึ่งไม่อาจวัดความสามารถในการช่วยงานบ้านได้อย่างแท้จริง ดังนั้น จึงไม่นำตัวแปรนี้มาใช้ในการวิเคราะห์ แต่จะนำมาประกอบการอธิบายการทำกิจกรรมในครัวเรือนแทน

ข้อ ค. ข้อคำถาม "กิจกรรมประจำวันในครัวเรือนต่อไปนี้ใครเป็นผู้ทำเป็นส่วนใหญ่" ลักษณะของข้อคำถามมิได้ครอบคลุมถึงผู้สูงอายุที่มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม หรือทำกิจกรรมด้วยตนเอง เป็นครั้งคราว ทำให้ข้อมูลส่วนนี้ขาดหายไป

4. ตัวแปรสภาวะสุขภาพ เป็นตัวแปรที่ไม่ได้สะท้อนสภาวะสุขภาพของผู้สูงอายุทั้งหมดของประเทศไทย หากเป็นสภาวะสุขภาพของผู้สูงอายุที่ทำให้สัมภาษณ์ได้ และเป็นสภาวะสุขภาพที่ผู้สูงอายุประเมินด้วยตนเอง มิได้มีการตรวจ หรือประเมินจากบุคลากรทางการแพทย์ ดังนั้นสภาวะสุขภาพของผู้สูงอายุที่ได้จากการสัมภาษณ์จึงอาจคลาดเคลื่อนจากความเป็นจริง

วิธีวิเคราะห์และการนำเสนอข้อมูล

การวิเคราะห์เบื้องต้นใช้ร้อยละ และตารางไขว้ร้อยละ เพื่อแสดงลักษณะทั่วไปของประชากรกลุ่มตัวอย่างและตัวแปรที่ศึกษาพร้อมกันใช้ตัวแปรคุมสลับกันไปตามความเหมาะสม และตรวจสอบความสัมพันธ์ของตัวแปรตามและตัวแปรอิสระ ด้วยค่าสถิติไคสแควร์ (X^2) เมื่อคำนวณค่า X^2 ได้แล้ว ต้องนำไปเปรียบเทียบกับค่าของตารางไคสแควร์ หากค่าที่คำนวณได้มีค่ามากกว่าค่าที่ได้จากตารางแสดงว่าตัวแปรอิสระมีผลต่อตัวแปรตามอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ สำหรับการศึกษาครั้งนี้ได้ตั้งระดับความเชื่อมั่นระดับ .05 ซึ่งหมายความว่า หากค่าคำนวณได้มีค่ามากกว่าที่ปรากฏอยู่ในตาราง แสดงว่าโอกาสที่จะผิดเนื่องจากการกล่าวหาว่าตัวแปรอิสระมีผลต่อตัวแปรตามจะมีเพียง 5 ครั้งใน 100 ครั้ง การเสนอค่าความมีนัยสำคัญทางสถิติเสนอในรูปแบบ P-value ในการวิเคราะห์

กิจกรรมในครัวเรือนของผู้สูงอายุครั้งนี้ จะแยกวิเคราะห์เป็น 3 ส่วนดังนี้คือ การตัดสินใจเกี่ยวกับเรื่องสำคัญในครัวเรือน การเป็นที่ปรึกษาในครัวเรือน และการทำกิจกรรมต่างๆ ในครัวเรือน

เค้าโครงการเสนอวิทยานิพนธ์

- บทที่ 1 คำนำ วัตถุประสงค์ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แนวความคิดสำคัญของการศึกษา สมมติฐาน
- บทที่ 2 ระเบียบวิธีวิจัย ลักษณะทั่วไปของข้อมูล ข้อจำกัดในการศึกษา และประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ
- บทที่ 3 วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางประชากร สังคม เศรษฐกิจและปัจจัยอื่นๆ กับการตัดสินใจเกี่ยวกับเรื่องสำคัญในครัวเรือน
- บทที่ 4 วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางประชากร สังคม เศรษฐกิจและปัจจัยอื่นๆ กับการเป็นที่ปรึกษาในครัวเรือน
- บทที่ 5 วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางประชากร สังคม เศรษฐกิจและปัจจัยอื่นๆ กับการทำกิจกรรมต่างๆ ในครัวเรือน
- บทที่ 6 บทสรุปและข้อเสนอแนะ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบถึงกิจกรรมในครัวเรือนของผู้สูงอายุ เกี่ยวกับการตัดสินใจในเรื่องสำคัญ การให้คำปรึกษา การทำกิจกรรมต่างๆ ในครัวเรือน และปัจจัยที่มีผลต่อการทำกิจกรรมในครัวเรือนของผู้สูงอายุ รวมทั้งความแตกต่างของปัจจัยทางประชากร เศรษฐกิจ สังคม ของผู้สูงอายุที่มีผลต่อการทำกิจกรรมในครัวเรือนของผู้สูงอายุ
2. การศึกษาในเรื่องดังกล่าวจะเป็นประโยชน์ต่อผู้เกี่ยวข้องตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชน และประเทศ ทำให้เข้าใจพฤติกรรมของผู้สูงอายุในเรื่องการทำกิจกรรมในครัวเรือน และใช้เป็นข้อมูลประกอบการวางนโยบายเกี่ยวกับผู้สูงอายุ และหาแนวทางในการส่งเสริมกิจกรรมของผู้สูงอายุ เป็นการพัฒนารูปแบบนุรักษ์ในกลุ่มประชากรสูงอายุ
3. เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาด้านนี้ต่อไป